

O scrisoare pierdută

de I.L. Caragiale

Capodopera dramaturgiei lui Caragiale este *O scrisoare pierdută* (1884) și își păstrează o regretabilă actualitate. Ar fi minunat să nu-l mai înțelegem pe Caragiale, pentru că ar însemna că Farfuridi, Cațavencu, Tipătescu, Dandanache nu mai exista. Caragiale critică în această comedie farsa alegerilor din trecut. Conținutul piesei este încă mult mai bogat vizând moravurile politice și ale vieții de familie din epoca respectivă.

Cadrul temporal

Nu întâmplător Caragiale plasează acțiunea în timpul alegerilor, pentru că în lupta pentru putere cade orice mască și omul se arată așa cum este în realitate, în stare de orice pentru a obține puterea. Din această perspectivă lupta electorală nu este o luptă de principii, ci de interese personale. *Suntem în anul de grație 1883.*

Cadrul spațial

Acțiunea piesei se petrece într-un oraș de provincie, capitala unei județi de munte. Intenționat autorul nu precizează numele localității, sugerând astfel că farsa alegerilor este același peste tot.

Titlul piesei

Forma articulată cu articol nehotărât sugerează că este vorba doar de unul din multele texte particulare, folosite ca mijloc de șantaj în lupta politică.

Intriga piesei este declanșată de pierderea unui scrisori compromițătoare, trimisă de Tipătescu, prefectul județului, lui Zoe, soția lui Trahanache. Plimbarea scrisorii de la un personaj la celălalt luminează caractere, psihologii. Ea îi dă putere celui care o are în stăpânire, și produce spaimă celui care o pierde. Lupta politică pentru desemnarea unui candidat se dă între Farfuridi sprijinit de Trahanache și Brânzovenescu, și Nae Cațavencu.

Găsind scrisoarea compromițătoare Cațavencu o folosește ca mijloc de șantaj în lupta politică, dacă nu va fi sprijinit de Trahanache și Tipătescu, va publica scrisoarea în gazeta pe care o conduce - *Răcnetul Carpaților*.

Cei doi șantajari recurg și ei la amenințări și cel din urmă ajung la șantajul cu o poliță falsificată de Cațavencu. Când lupta dintre cei doi atinge punctul culminant, apare candidatul de la centru, Agamiță Dandanache, despre care autorul preciza: *mai prost ca Farfuridii, și mai canalie decât Cațavencu.*

Repetarea procedurii -Dandanache câștigă tot prin șantajul cu o scrisoare pierdută- sugerează că în lupta politică a vremii șantajului cu un text particular era un mijloc frecvent folosit.

Problematica piesei se poate reduce la două cuvinte: politica și amorul. Este însă mai complexă. În primul rând Caragiale critică farsa alegerilor din trecut, dezvoltând o tristă realitate: pierderea unei scrisori compromițătoare hotărăște viața politică unui orașel.

Dramaturgul surprinde mijloacele necinstite, folosite în lupta politică, corupția și demagogia politicianilor. În același timp pune în evidență incultura, prostia unor politicieni din vremea sa.

Aceste trăsături negative dovedite în lupta politică caracterizează și viața intimă de familie. Inmoralitatea, corupția definesc deopotrivă viața politică și viața de familie.

Concluzia piesei este amară. În lupta politică nu reșește cel mai bun, ci cel mai priceput, mai abil în lupta pentru putere.

Satira este cuprinzătoare și necruțătoare. Personajele sunt definite complex, prin fapte, nume, libaj. Aceste personaje prind viață datorită prețioaselor indicații scenice ale autorului. Caragiale își pune personajele să vorbească, să țină discursuri din care practic se autodesfințează, demonstrându-și prostia, incultura, demagogia. Personajele îmbină trăsături general valabile cu trăsături particulare, individuale. Astfel Cațavencu este demagogul latrans. Zoe este soția infidentă, amantă. Tipătescu este junele prim (amantul). Dandanache este prostul vanitos.

Nae Cațavencu este reprezentantul tinerii burghezi locale, candidatul grupului, tânăr inteligent și independent. Este directorul ziarului *Răcnetul Carpaților*, stăpânit de o dorință profundă de parvenire politică. Este tipul politicianului demagog, corupt, în stare de orice pentru a-și atinge scopul. Deviza sa este *scopul scuză mijloacele, a spus nemuritorul Gambetta*. Pentru a câștiga lupta politică Cațavencu nu ezită să folosească șantajul. Atâta vreme cât are scrisoarea este orgolios, agresiv, inflexibil. După ce pierde scrisoarea devine umil, lingușitor, supus. Principala trăsătură a lui Cațavencu este capacitatea de a se adopta la orice situație. El este mereu pregătit să schimbe masca. Discursurile sale pun în evidență demagogia, incultura, lipsa de logică. El știe să emoționeze, să plângă, să influențeze ascultătorii. Cațavencu este un actor desăvârșit: când se urcă la tribună el își intră în rol. Cațavencu știe să simuleze orice emoție, orice sentiment. Noțiunile de țară, popor, progres, reprezentă pentru el simple lozinci în lupta electorală:

*CAȚAVENCU (ia poză, trece cu importanță printre mulțime și suie la tribună; își pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hârtii și gazete și le așază pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avocățescă fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția care pare a-l birui. - Tăcere completă. Cu glasul tremurat): Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... (plânsul îl înecă.) Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (plânsul îl înecă mai tare.)... Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente
solemne... (de-abia se mai stăpânește) mă gândesc... la țărișoara mea... (plânsul l-a biruit de tot) la România... (plânge. Aplauze în grup)... la fericirea ei!... (același joc de amândouă părțile)... la progresul ei! (asemenia crescendo)... la viitorul ei! (plâns cu hohot. Aplauze zguduitoare.)*

Patriotismul lui Cațavencu este de paradă, este un fars patriotism, care ascundă o puternică dorință de parvenire. Exprimarea lui Cațavencu cuprinde numeroase contradicții, greșeli demonstrând incultura, lipsa de logică: *Industria română e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar lipsește cu desăvârșire...;...după lupte seculare care au durat aproape 30 de ani...; Noi aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în*

țara noastră! Scopul pentru care luptă Cațavencu este *că România să fie bine, și tot românul să prospere* (să îmbogățeze). Presupune că eșecul lui Cațavencu este momentan, pentru că un individ atât de bine înzestrat pentru lupta politică trebuie să câștige la primul prilej.

Farfuridi:

Împreună cu Brânzovenescu alcătuiește un cuplu comic prin prostie, incultură, lipsa de logică. Viața ordonată de care face atâta caz Farfuridi este o aparență, o iluzie pentru că în mintea personajului domnește haosul: *Și eu am n-am să-nălnesc pe cineva, la douăsprezece fix mă duc la târg.; Eu am n-am clienți acasă, la unsprezece fix mă-norc din târg...; Și-eu am n-am înfățișare la douăsprezece fix mă duc la tribunal.*

Obsesia personajului este de a nu fi păcălit, înșelat. Cu toate acestea acceptă trădarea, dacă o cer interesele partidului sau ale persoanei: *Trădare să fie, dacă o cer interesele partidului, dar să știm și noi!* Și Farfuridi ține discursuri, în realitate antidiscursuri prin care își dovedește permanent prostia. Folosește și el enunțuri adversative greșite: *Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători!*

Memorabilă este scena *conceperii telegramei către centru*, când Farfuridi și Brânzovenescu dovedesc o prostie dezarmantă: *Trebuie să ai curaj ca mine, trebuie să o iscălești, o dăm anonimă!*

Un alt exemplu semnificativ pentru exprimare ilogică este părerea lui Farfuridi despre revizuirea constituției: *Din două una, dați-mi voie: ori să revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale...*

În piesă Farfuridi este o victimă rămânând înafara manevrelor electorale.

Agamiță Dandanache:

Numele personajului provine din Agamemnon. Diminuarea acestora și îmbinarea lui cu Dandanache sugerează ridicolul și ramolismul (senilitatea). Chiar autorul definește: *Mai prost decât Farfuridi și mai canalie decât Cațavencu*. Agamiță este foarte priceput în lupta politică din moment ce câștigă lupta electorală. Este la fel de corupt ca ceilalți, folosind și el mijloace necinstite ca șantajul cu un text particular, dar mai ticălos, pentru că nu restituie scrisoarea cu intenția de a o folosi și în alte situații: *Cum se poate, conia mea, s-o dau înapoi? S-ar putea să fac așa prostie? Mai trebuie s-aldată... La un caz iar... pac! la „Răsboiul”.*

Exprimarea lui Dandanache cuprinde multe greșeli. Este ilogică; dacă ceilalți sunt în stare să ține discursuri, Dandanache nu este în stare să facă acest lucru, pentru că nu poate: *În sănătatea alegătorilor... cari au probat patriotism și mi-au acordat...(nu nemerește) asta... cum să zic de!... zi-i pe nure de!... a! sufradzele lor; eu care familia mea de la patruzopt în Cameră, și ei ca rumânul imparțial, care va să zică... cum am zișe... în sfârșit să trăiească! (Urale și ciocniri.)*

Veșnicul luptător de la *patruzopt* este profitorul care știe să descurce; este personajul român o caricaturizare a farsului patriotism și alicherismului politic.

Cetățeanul turnamentat reprezintă marea masă anonimă a alegătorilor. Ticul său verbal *Eu cu cine votez?* demonstrează totala dezorientare a alegătorilor, care rămân înafara tuturor manevrelor politice. Amenințat de demagogia electorala, de trecerile dintr-o tabără în alta, cetățeanul turnamentat dovedește mereu o naivitate dezarmantă. Părerea și votul său nu au importanță, pentru că alegerea candidatului nu se face pe față, în mod cinstit, ci prin manevre necinstite în care câștigă cel mai necinstit.

Ghiță Pristanda este tipul funcționarului servil, lingușitor, incorect (afacerea cu steagurile). Complet lipsit de principii morale el trece cu ușurință dintr-o tabără în cealaltă. Ticul său verbal *Familie mare remunerație mică după buget* sugerează că personajul este preocupat mereu de câștig. Un alt cuvânt pe care îl repetă este *curat*, ajungând la celebra formulă *curat murdar*. Ghiță Pristanda este mereu de partea celui puternic, dar este servil, lingușitor și cu cei învinși momentan, pentru că acesta ar putea să fie învingătorii de mâine.

Trahanache este președintele partidului local de guvernământ, al Comitetului Permanent, al Comitetului Electoral, a Comitetului Școlar și altor comitete și comiții. Ca șef de partid, Trahanache face parte dintr-un sistem în care își îndeplinește perfect rolul, pentru că are experiență și cunoaște manevrele politice. Ticul său verbal *Ai puținică răbdare* este o încercare de a câștiga timp, pentru a calcula pasul următor. Trahanache este în stare de orice pentru a păstra imaginea de cetățean onorabil, și de om venerabil. Deși ține la morală, la principii, la onorarea lui de *familist*, Trahanache tolerează din interes relația dintre soția sa Zoe Trahanache și prefectul Tipătescu. Exprimarea personajului este ilogică, greșită: *Unde nu e morală, acolo e corupție și o societate fără principii, vrea să zică că nu le are*. Critica literară vede în Tipătescu un homopolitic perfect, adaptat societății sale. Spre deosebire de Cațavencu, Trahanache și-a atins toate scopurile: el vrea doar să-și păstreze locul câștigat. Personajul este ridicol tocmai prin contradicția dintre aparență și esență. El, omul obsedat de familie și morală, nu-și pune nici măcar un moment problema că scrisoarea ar putea să cuprindă un fapt real, compromițător. Deci pe el deranjează pierderea scrisorii și nu adevărul cuprins în ea.

Zoe Trahanache este soția lui Trahanache și amanta lui Tipătescu. Femeie **voluntară, ambițioasă**, deși nu deține nici o funcție în realitate îl **manevrează pe toți**. Zoe nu-și pierde siguranța de sine nici când Cațavencu amenința cu publicarea scrisorii. Știe să conducă bine și bărbatul și amantul, obținând maximul de **profit** din această situație.

Tipătescu este prietenul lui Zaharia Trahanache și amantul lui Zoe. În calitate de prefect el conduce județul după bunul său plac. După pierderea scrisorii îi promite lui Cațavencu funcții și dă ordin să fie arestat. Este singurul personaj care se exprimă corect, dar asemenea cerolalte personaje este **corupt nerușinat** în stare să folosească orice mijloc în lupta politică. El descoperă polițele falsificate prin care încearcă să șantajeze pe Cațavencu. Un singur moment își pierde capul, când îi propune lui Zoe să fugă împreună. În rest Tipătescu se **stăpânește** perfect, reprezentând omul politic care și-a realizat toate ambițiile. **Neliniștit, înmoral** el nu ezită să înșeală încrederea celui mai bun prieten, Zaharia Tipătescu.

Comicul

Caragiale este un maestru al comicului. Și în această comedie sub învelișul râsului se ascunde satira. Dramaturgul sancționând defectele oamenilor și ale societății. Și în comedia lui Caragiale sursa comicului este contradicția dintre aparență și esență, dintre ceea ce vor să pară personajele și ceea ce sunt ele în realitate. Aparența este de cinste, corectitudine, amabilitate, dar realitatea este cu totul alta: corupție, parvenitism, demagogie. Astfel Cațavencu, Dandanache, Zoe, Trahanache, Pristanda sunt surprinși în renunțarea lor de la condiția ideală pe care ar trebui să o reprezinte (Zoe în contrast cu o femeie cinstită, Cațavencu în contrast cu adevăratul politician).

Sunt prezente în această comedie diferite nuanțe ale comicului.

Comicul de caracter

Criticii literari au observat că dramaturgul Caragiale deplasează accentul de pe deformitatea exterioară a personajelor comice pe deformitatea interioară, intelectuală: prostia, ticăloșia, ipocizia. În acest sens cu excepția lui Tipătescu toate personajele sunt comice prin ceea ce fac și ceea ce spun. Comicul este provocat de suficiența, lipsa de logică a personajelor.

Comicul de limbaj este mai bine realizat. Limbajul folosit de personaje ne dă informații prețioase despre identitatea personajelor, despre origine, profesiune, nivel de cultură, inteligență, aparența politică. Cu puține excepții personajele se exprimă greșit, folosind pleonasm, truisme, contradicții, nonsensuri. Toate aceste greșeli de limbă sunt o inepuizabilă sursă de râs, dar pun în lumină nivelul intelectual și sufletească al acestor personaje.

Pronunțarea greșită a unor cuvinte: *andrisant, vampir, plebiscist, renumerație (Pristanda); capitaliști (Farfuridi).*

Ticurile sau autonomismele verbale:

Farfuridi: *La douăsprezece trecute fix.*

Pristanda: *curat (murdar)*

Trahanache: *Stimabile; Ai puținică răbdare.*

Contradicția în termeni: *După lupte seculare, care au durat aproape 30 de ani.*

Truismele

Un popor care nu merge înainte stă pe loc.

O societate fără prințipuri, care va să zică că nu le are...

Nonsensuri

O mulțime de nonsensuri sunt prezente în discursul lui Farfuridi despre reviziunea constituției.

Comicul numelelor ocupă un loc important, fiind nu numai o sursă de râs, de amuzament, ci și un instrument a satirei. Astfel aluziile culinare (legate de alimentate) -Farfuridi, Brânzovenescu-; diminutivele ridicole -Agamiță Dandanache-; rădăcinile semnificative - Cațavencu- sugerează trăsături ale posesorilor acestora: prostia, senilitatea și demagogia.

Vorbind despre talentul lui Caragiale în caracterizarea personajelor prin nume, criticul Ibreleanu preciza: *Numele din opera comică a lui Caragiale le dau impresia că fac parte din personajele pe care le denumesc... La prima lectură sau reprezentare a unei comedii a lui Caragiale, simțim că personajele nu puteau să aibă alt nume, în orice caz, că au numele lor.*

Piesa este remarcabilă în primul rând prin arta compoziției. Tehnica este aceea a amplificării treptate a conflictului. Inițial apar în scenă Tipătescu, Trahanache, Zoe care sunt alarmați de un eveniment petrecut înafară și dezvoltat parțial. Apoi în prim plan apare Cațavencu șantazistul și astfel se realizează conflictul fundamental a piesei. La acest conflict fundamental autorul adaugă o serie de conflicte noi, secundare, astfel încât acțiunea se complică progresiv, modalitate cunoscută sub numele de tehnică *bulgărului de zăpadă*.